

MODADA KOSTYUM SHAKLINING ÓZGARISHIGA TASIR ETUVCHI OMILLAR.**Ismailova Ayjamal Jalgasovna**

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat universiteti, Sanatshunoslik kafedrası stajor óqituvchisi.

Erejepova Ulman Qutlimurat qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq Davlat universiteti Sanatshunoslik fakulteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14173566>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kostyumlarning ózgarish omillari va yillar davomida bu ózgarishlarning sababi, ózgarish bosqichlari haqida yozilgan. Shu bilan bir qatorda Qoraqalpoq milliy liboslarining 2 asr davomida ózgarish bosqichlari kórsatib berilgan.

Kalit sózlar: moda, siluet.kostyum, kompozitsiya, garderob, kontrast, obraz, aksessuar, model.

FACTORS INFLUENCING CHANGE OF SUIT SHAPE IN FASHION.

Abstract. This article describes the factors of costume changes and the reasons for these changes over the years, as well as the stages of changes. In addition, the stages of change of the Karakalpak national costume over 2 centuries are shown.

Keys words: fashion, silhouette, costume, composition, wardrobe, contrast, image, accessory, model.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ИЗМЕНЕНИЕ ФОРМЫ КОСТЮМА В МОДЕ.

Аннотация. В данной статье описаны факторы изменения костюмов и причины этих изменений с годами, а также этапы изменений. Кроме того, показаны этапы изменения каракалпакского национального костюма на протяжении 2 веков.

Ключевые слова: мода, силуэт, костюм, композиция, гардероб, контраст, образ, аксессуар, модел.

Kostyum- bu insonning individualligini yoki ijtimoiy guruhni ifodalovchi muayyan obrazli badiiy sistema.

[Yelka kiyim, bel kiyimi, bosh kiyim, poyabzal, aksessuarlar, bezaklar, makiyaj, soch turmagi, tanani bóyash, unung shaklini ózgartirish- bularning barchasi birgalikda kostyumni tashkil etadi.] 1

Kostyum shakli paydo bólishiga, uning ózgarishiga, mukammallashib borishiga quydagilar sabab bólган: tabiiy omillar: atrof muxit, iqlim va fasllar, ijtimoiy iqtisodiy omil- jamoaning tuzimi, xalqning tarixiy taqdiri, etnik gruhi va millati, din, turmush tarzi, fan va texnika rivojlanishi, insoniy omil sifatida- jinsi, yoshi, gavda tuzilishi tasir kórsatgan.

[Har qanday davr kostyumi sanat asari бўлган, chunki inson ózining estetik didiga va tasavvuriga binoan badiiy obraz yaratgan. Kostyum davr va uslubga binoan ózgarib turuvchi murakkab sanat asari va óziga hos kompozitsiyadir.] 2

Kompozitsiya ([lotincha](#): *compositio* — tuzilish, birlashish, bogʻlanish) — badiiy asarning mazmunan, xarakteri va maqsadi jihatidan bogʻlangan qismlarining joylashishi.

Kompozitsiyaning eng samarali vositalaridan biri kontrastdir. Uning mohiyati - qarama-qarshilik, turli tamoyillar kurashi - oʻz taʼsirini koʻrsatadigan xossalari, tarkibi. Biz tarixiy va xalq kostyumi, uning badiiy va plastik yaxlitlik sifatidagi shaklidan bilamiz.

Lekin tahlil qilish boshqa, kontrastni kompozitsiyaga asos qilib qoʻyish boshqa, asarning gʻoyaviy mohiyatini sifatida ifodalash tamoyillari boshqa narsalardir. Bunday holda, rassom kontrastni boshlangʻich sifatida, bundan tashqari, kompozitsiya strategiyasi sifatida ishlatadi.

Qarama-qarshi kompozitsiya har doim kamida ikkita printsipting vizualizatsiyasini allaqachon faol qiladi, chunki u kontrastli ekspressivdir. Kostyum kompozitsiyasining asosi sifatida inson qiyofasi kontrastning tashuvchisi hisoblanadi. Darhaqiqat, uning strukturasi vertikalari elkalari, bellari, qoʻllari va boshqalarning gorizontallaridan farq qiladi. Strukturaviy kamarlar. Tananing vertikal boshning ovalini toʻldiradi.

Kontrastga asoslangan kompozitsiyani qurishda vositalar, "taktikalar" bilan taʼminlash uchun figura tuzilishidagi gorizont va vertikalarni aniqlash va ularni grafik ifodaga tarjima qilish mumkin va kerak. Binobarin, rasmning oʻzi allaqachon kompozitsiyaning kontrastini, shuningdek, boshqa barcha vositalarning samaradorligini sezilarli darajada taʼminlaydi. Biz keyinroq ishonch hosil qilamiz.

Libos kompozitsiyasini yaratishda inson gavdasi, terining rangi va kiyilish maqsadi hisobga olinadi. Kostyum yaratilish jarayonida murakkab bichimlar va noanaviy siluetlarga duch kelish mumkin. Bunday vaziyatdan kostyumni modellashtirish yóli orqali chiqiladi.

[Modellash soʻzining oʻzagi moda soʻzi. Bu abadiy faoliyat va birinchi navbatda ijodkorlikning turli sohalarida yangi narsalarni joriy etish kiyimning yangi shakllarini yaratish sohasini anglatadi.] 3

Modada, shaxs haqidagi malumotlar uzoq vaqt davomida, uning kiyimlari, xulq-atvori bilan bogʻliq degan fikr bor. Biroq, jamiyat oʻz rivojlanish yoʻlidan qanchalik uzoqqa borsa, moda, uning namoyon boʻlishi va bu hodisaning odamlar ongini shakllantirishga, ularning xatti-harakatlarini tartibga solishga taʼsiri haqida shunchalik koʻp fikrlar paydo boʻladi. Hozir modada kiyim (va biz aniq aytamiz u haqida) sifatida sizning oldingizda paydo boʻladigan hodisa ijtimoiy-psixologik, iqtisodiy, madaniy, estetik, aksiologik. "Moda murakkab hodisa.

U jamiyatda sodir bo'layotgan iqtisodiy, ijtimoiy va psixologik (ko'pincha ko'zdan yashirin) jarayonlarni o'ziga xos tarzda aks ettiradi.

U ma'lum darajada turini ifodalaydi, gavdalantiradi xulq-atvor. insonning turmush tarzi, ya'ni insonning munosabat uslubi o'zingizga va boshqa odamlarga. Tez o'zgaruvchan mozaikaning orqasida moda ijtimoiy ahamiyatli hodisadir : ba'zi xususiyatlar tengligi, ijtimoiy obro'-e'tibor tizimi, baholash va o'z-o'zini hurmat qilish. shaxsni tasdiqlash va o'zini o'zi qadrlash, estetik did va individual psixologik moyillik"

Modaning barcha jihatlari bilan shug'illanish imkoniyati va ehtiyoji bo'lmasa, biz kiyim-kechak goyalari va kólami bilan eng bog'liq bo'lgan narsalarga etibor qaratishga harakat qilamiz.

Shu munosabat bilan modaning ijtimoiy-psixologik jihati eng ko'p ko'rinishi muhimroq, boshlang'ich, asosiy, qaysi uning boshqa xususiyatlari ham mavjud.

Ijtimoiy-psixologik modaning mavjud tabiatini ijtimoiy ong hodisasi sifatida ajratib ko'rsatish va aniqlash imkonini beradi.

*20-asrdagi Yoshi katta ayollar libosi**Hozirgi zamon ayollari*

Kelajakda ayollar kiyimidagi tendentsiyalar har bir yangi mavsumda o'zgarib boshladi. Shunday qilib, sovuq havoning boshlanishi bilan go'zal xonimlar baxmal kiygan va kiyingan yozgi davr tabiiy ipakdan tayyorlangan mahsulotlarda asta-sekin, garderob buyumlarining kesilishi o'zgarib boshladi, ba'zi modellar avvalgilariga qaraganda bir oz ochiqroq bo'ldi. Bugungi kunda ma'lum bo'lgan uslublar paydo bo'ldi, ular modaistning qiyofasini maftunkor va jozibali qiladi.

20-asrdagi qizlar tóy libosi

Hozirgi kundagi qizlar tóy libosi

[Libos silueti moda olamida takrorlanishi tabiiy xol hisoblanadi faqat ayrim detallar ósha zamonga mos qilib ózgargan holda.

Hozirgi kunda libos silueti keng bichimga ega va milliylikni ózida jamlagan bosiq rangli liboslar urfga kirgan. Liboslar milliy zargarlik buyumlari bilan tóldirilib milliy ruhdagi zamonaviy obrazni yaratib beradi.] 4

Kiyim- insoniyat tarafidan yaratilgan sanat asari. Vaqt ótgani sari u ham rivojlanib, sayqallanib, óz zamoniga moslashib estetik gózalligini saqlagan holda ózgarib boradi. Rivojlanishning uzoq yólini bosib ótgan qoraqalpoq milliy kiyimlari XIX asrga kelib sanat durdonasiga aylanib jahon muzeylarining eksponati bóla oldi

20-asrda yosh qizlar kostyumi.

Hozirgi kunda qizlarning bayram kostyumlari.

[Milliy liboslar milliy qiyofani aks ettiradigan muhim elementlaridan biri bólib, u millatning tashqi qiyofasini rivojlantirib, ózgartirib, takomillashtirib boradigan qadriyatdir. Milliy qiyofa millat istiqomat qiladigan tabiiy iqlim, ob-havo, geografik joylashuvi, millatning turmush tarzi, mashgʻulotlari, ananalari, tarixi, diniy etiqodlari, millatning ongi, ruhiyati, madaniyati asosida shakllanadi va ravnaq topadi.] 5

Milliy kostyumlarning zamonga mos ózgarishlari asrlar ótib ózining negizini yoqotmasdan har xil siluetlarda namoyon bólgan. Ayollar liboslarini tóldirib turuvchi zargarlik buyumlari oldin sof kumush va bronzadan yasalgan bólsa, hozirda yengil mis va alyuminiy metallarida yasalmogʻda. Liboslardagi gazlamalar ham yengil iplardan tóqilgan matolardan tayyorlanishi kostyumlarning yengil, harakat uchun qulay bólishiga erishildi.

Bugungi kunda zamonaviy madaniyatdagi dizaynerlik namunalari uchun individuallashtirishning umumjamoadan ustunligi xarakterlidir. Ijtimoiy munosabatlarining ahamiyati juda katta bólgan ananaviy madaniyat namunasi sifatida órganilayotgan ananaviy libos uchun bunday yondashuv juda muhimdir. Shuning uchun ham mazkur maqolada ishlab chiqilgan dizaynerlik yondashuvi libosning amaliy, semiotik va estetik xossalari tahlili va tahlil natijalarining sinteziga asoslangan. Milliy madaniyatning murakkab komponenti hisoblangan ananaviy libosni tuzilishiga, semiotikasiga asoslanib tasniflash mumkin. Tasniflashning har ikkala tamoyili tizimli yondashuv asosida bajarilishi lozim. Ananaviy libosni tuzilishiga kóra tasniflash alohida kiyimlarning konstruktsiyasi, bichimi, shakli (shu jumladan bezak detallarining shakli) asosida amalga oshiriladi, yani bu yerda libosning óziga xos morfologiyasi órganiladi. Bunday tasniflanishda konstruktsiya va shaklga bevosita tasir kórsatadigan mato va materiallar tahlili ham qilinishi zarur, chunki matoni odam gavdasiga moslashishining texnologik echimi bichim va shaklning qanday bólishini belgilab beradi. Aynan shakl “ananaviy libosning óziga xos etnik belgisi va badiiy echimining vositalaridan biridir”

REFERENCES

1. F.Z.Ataxanova Zamonaviy ózbek libos dizaynida ananalar va innovatsiya.Monografiya «Lesson Press» Toshkent-2022.
2. A.Allamuratov Каракалпакская народная вышивка. Nukus 1977
3. L.V.Sanjeeva “Традиционная одежда как элемент этнической культуры бурят”. — ИПК ВСГАКИ, 2020 г
4. Фурсова Е.Ф. Традиционная одежда русских крестьян-старожилов Верхнего Приобья (конец XIX-нач.XX

5. в.в.). — Новосибирск: Инст. археол. и этнограф. СО РАН, 1997 г. —152 с.
6. A.J.Ismailova “Zamonaviy liboslar va Qoraqalpoq milliy naqshlari uyğunligi” maqola
7. G.K. Hasanboeva, V.A. Chursina “Kostyum tarixi” Toshkent- “Ózbekiston”- 2002